

## *Recente publicaties*

### *Besprekingen / reviews*

Veldkamp R. 1994. VOEDSELKEUS VAN AALSCHOLVERS *PHALACROCORAX CARBO SINENSIS* IN NOORDWEST-OVERIJSSSEL. Rapport Bureau Veldkamp, Steenwijk, 109 pp.

Aalscholvers worden, als notoire viseters met een 'duivels' uiterlijk, veelvuldig beschuldigd van het plunderen van de visstand. Dit maakt ze populair bij onderzoekers, want het uitzoeken van wat en hoeveel deze vogels nu eigenlijk eten, is een uitdaging. Een aantal technieken staat voor de onderzoeker open. Adulte vogels in de jongentijd braken wanneer ze benaderd worden vaak hun maaginhoud op. Aan de halfverteerde vissen kan van alles gemeten worden, zodat het dieet boven water komt. Zijn er geen jongen voorhanden, dan leveren de braakballen die Aalscholvers dagelijks maken uitkomst. Net als bij uilen bevinden zich in de braakballen de onverteerbare delen van de gegeten prooien. Ook dit kan worden uitgezocht, gedetermineerd, opgemeten en teruggerekend tot de oorspronkelijke prooigrootte. Probleem bij de laatste techniek is, dat de visresten gedeeltelijk oplossen in de maag en dus kleiner worden, waardoor het gevaar bestaat, dat de visgrootte onderschat wordt. Ronnie Veldkamp paste beide technieken naast elkaar toe, en kon daardoor de invloed van slijtage schatten. Het dieet van de Aalscholvers in NW-Overijssel werd door hem op deze wijze bijzonder elegant in kaart gebracht. Er werd door hem een onvoorstelbare hoeveelheid werk verricht. In de jaren 1991-93 werden wekelijks braakballen verzameld en uitgezocht, totdat een totaal van 2357 braakballen werd bereikt. Daarnaast werden in de broedseizoenen 1989-93 in totaal 7522 uitgebraakte vissen verzameld en gemeten. Dit werk resulteerde niet alleen in een prachtig overzicht van het dieet van de vogels, maar ook in vele methodische noviteiten waar andere vissen-etende vogel-onderzoekers van dienen te profiteren. Er wordt een keur van regressievergelijkingen tussen de grootte van otolieten ('gehoorsteentjes'), kauwplaten en keelbeentjes van allerlei soorten zoetwatervis gepresenteerd in dit rapport. Daarnaast laat de auteur zien, hoe aan de hand van alleen het achterlijf van een halfverteerde vis, de vislengte kan worden gereconstrueerd. Naast dit alles vond hij ook nog tijd voor gedragsobservaties (waar en hoe fourageren de vogels uit de bewuste kolonies), het tellen van het aantal broedparen en het bepalen van de jongenproductie. Aan de hand van alle verzamelde gegevens werd vervolgens de totale consumptie berekend en de predatiedruk van de vogels op de hun kolonie omringende wateren. Opvallende conclusie is, dat vooral veel Brasem *Abramis brama* wordt gegeten. Brasem is een weinig gewaarde vis, die zelfs actief wordt bestreden in Nederland omdat ze door hun gegrAAF en gewoel het water troebel maken. Het lijkt er nu op, dat de Aalscholvers het water weer helder maken, doordat ze zoveel Brasem wegeten. De Aalscholver als bondgenoot van de mens, het is even wennen! Het rapport is zeer attractief uitgevoerd en rijkelijk voorzien van grafieken en tekeningen. Ronnie's tekenwerk is bijzonder de

moeite waard. Naast fraaie schetsen van Aalscholvers zijn er zeer accurate tekeningen van de zaken, die in braakballen worden aangetroffen. Het rapport is geschreven in opdracht van de overheid, die hieraan een koopje had: het is niet reëel te veronderstellen dat alle uren, die in dit rapport zijn gaan zitten, betaald kunnen zijn! Geef zo'n man een baan. Het rapport is te bestellen bij het RIZA: Postbus 17, 8200 AA Lelystad.

Mardik Leopold

Maul A.M. 1994. ERNÄHRUNGSWEISEN UND BRUTBIOLOGIE DER DREIZEHENMÖWE *RISSA TRIDACTYLA* (LINNAEUS, 1758) AUF HELGOLAND. Diplomarbeit an der Naturwissenschaftlichen Fakultät der Karl-Franzens-Universität Graz, Duitsland.

De broedbiologie van de Drieteenmeeuw werd bestudeerd in de bijzondere kolonie van Helgoland (de enige kolonie in de zuidoostelijke Noordzee). De omvang van de kolonie werd vastgesteld door het aantal nesten te tellen (ca. 4800 in 1992). Het aantal niet-broeders (ca. 10%) door het aantal vogels te tellen die zeker geen nest hadden, maar wel tijdens de kolonietellingen op de nestrichels aanwezig waren. Het aantal nesten in de kolonie groeit sinds 1980 met 8-9% per jaar. In de meeste jaren werd alleen de grootte van de kolonie bepaald, nu werd de hele broedfenologie, van de nestbouw tot en met het uitvliegen van de jongen uitgezocht. In een aantal proefvlakken werd ook het broedsucces gevolgd: van 328 eieren in 151 nesten kwamen er 268 uit, waarvan weer 216 kuikens uitvlogen. In 1991 vlogen er gemiddeld per nest 1.45 jongen uit, in 1992 1.39. De overlevingskans per jong neemt iets af in grotere legfels. De aanwezigheid van de broedvogels op het nest varieert met het seizoen. Dit is met grote vasthoudendheid gevolgd. In de ei-fase is er altijd een oudervogel op het nest. Als de jongen opgroeien en er eten gezocht moet worden, daalt de aanwezigheid. Het dieet is onderzocht door de maaginhoud te analyseren van jongen die uit het nest waren gevallen. Zoals verwacht bestaat het dieet vooral uit vis. Aan de hand van de aangetroffen otolieten bleek, dat de jongen vooral kabeljauwachtigen (88.4% van de gedetermineerde otolieten) gevoerd kregen. Het lijkt waarschijnlijk dat de ouders deze vissen achter vissersschepen bemachtigen. Vislengtes worden berekend zonder rekening te houden met slijtage. Toch is de grootste vis een Kabeljauw *Gadus morhua* van 27 cm! In bijna 10% van de magen werden nematoden en in een gering aantal magen werd plastic aangetroffen. Al met al wordt er een attractief, zij het volledig in het Duits zonder anderstalige samenvatting, overzicht gegeven van het reilen en zeilen in de Drieteenmeeuwkolonie. Er wordt gewerkt aan een Engelstalige publicatie, maar voorlopig moeten we het doen met dit rapport. Het is mogelijk een exemplaar te bestellen: informatie bij ondergetekende.

Mardik Leopold

Malling Olsen K. & Larsson H. 1994. STERNS VAN EUROPA EN NOORD-AMERIKA. Dutch Birding Vogelgids 3, GMB Uitgeverij, Haarlem.

Nadat in *Sula* twee eerdere uitgaven van de uitgeverij "Ger Meesters Boekproducties" van evenzovele recensenten een negatieve beoordeling ten deel viel, is het ondergetekende nu een genoegen om aan het nieuwste product ook eens een positieve bespreking te kunnen wijden. Dit nieuwe boek behandelt uitgebreid veldkenmerken, verenklenden, rui, biometrie en geografische variatie van alle in Europa en Noord-Amerika voorkomende sternsoorten. Eén en ander is uitvoerig geïllustreerd met prachtige tekeningen in kleur van de diverse soorten in de diverse kleden (juveniel, adult,

zomer- en winterkleed). Daarnaast treffen we achterin nog een flink aantal kleurenfoto's van in het algemeen goede kwaliteit, die de diverse veldkenmerken nog eens in een soort praktijksituatie illustreren, volgens het beproefde stramien van '*Flight identification of European raptors*'. Helaas zijn sommige van deze foto's wel wat klein afgedrukt, waardoor met name op enige afstand gefotografeerde groepen sterns er een beetje bekaaid af komen. Niettemin verdient de illustratie van dit boekje nu alle lof, na de schamele prestatie in het gidsje over de jagers dat als eerste in de reeks het licht zag.

De teksten zijn in het algemeen duidelijk en vlot leesbaar, hoewel recensent hier en daar in de sectie "Veldkenmerken" op wat eigenaardig geformuleerde metaforen stuitte, waarvan hem de bijdrage tot een vlotte herkenning in het veld van de betreffende soort niet direct duidelijk werd. Zo lijkt het onwaarschijnlijk dat een vogelaar, geconfronteerd met een groep op het strand zittende sterns, de Noordse er snel uit zal pikken op basis van hun gelijkenis met "massieve porseleinen beeldjes". Dit type gearcheerde vergelijkingen komt vaker voor en doet licht overdreven aan. Toch geeft de auteur nadrukkelijk rekenschap van zijn eigen veldervaring met het determineren van de verschillende soorten en op aperte onjuistheden heeft recensent hem dan ook niet weten te betrappen. Wel moet mij nog van het hart dat ik het jammer vind dat de keuze van het behandelde gebied ietwat onlogisch is. Waarom zijn niet in één keer alle holarctische (dus ook alle Aziatische) soorten of zelfs alle soorten van de hele wereld meegenomen? Ook mis ik bij alle soorten een korte samenvatting van hun status en hun trekwegen. Alleen bij het verspreidingskaartje staan hierover enkele opmerkingen, maar deze zijn wel wat erg summier. Hierdoor blijft de waarde van het boek uitsluitend beperkt tot een determinatiegids, maar wel één die qua niveau zijn plaats in iedere boekenkast verdient. Dat de kwaliteit van zowel tekst als illustraties in het algemeen zeer goed te noemen is, wordt nog eens extra onderstreept door het feit dat deze productie tezelfdertijd ook in het Engels verschijnt in de gerenommeerde reeks van '*Helm Identification Guides*'. De Nederlandstalige uitgave is in de boekhandel verkrijgbaar voor f 49,90. Voor leden van Vogelbescherming Nederland en/of begunstigers van Dutch Birding Association en Het Vogeljaar geldt zelfs een gereduceerde prijs van f 42,50. **MP**

Walsh P.M., Brindley E. & Heubeck M. 1994. SEABIRD NUMBERS AND BREEDING SUCCESS IN BRITAIN AND IRELAND, 1993. UK Nature Conservation No. 17, Joint Nature Conservation Committee, Peterborough, 82pp.

Sinds het einde van de jaren tachtig worden jaarlijks rapporten gepubliceerd waarin het wel en wee van de zeevogelpopulaties op de Britse Eilanden wordt beschreven. Zoals zo vaak werden deze rapporten geleidelijk aan steeds fraaier uitgegeven en werden de gegevens steeds overzichtelijker gepresenteerd. Het gevolg is, dat we nu een veel actueler overzicht van populatie-schommelingen en, heel belangrijk, het broedsucces van zeevogels bij de hand hebben. Het hier besproken rapport is het vijfde in de reeks en zoals steeds is Paul Walsh eerste auteur. De tabel waarin de omvang van de populaties zeevogels is weergegeven is gebaseerd op de cijfers die door Lloyd *et al.* in 1991 werden gepubliceerd (*The Status of Seabirds in Britain and Ireland*, Poyser, London) en zijn dus afkomstig van surveys in de jaren 1985-87. Voor jagers en twee soorten sterns zijn recentere surveys gebruikt. Tal van andere tabellen en kaarten stammen uit dezelfde 'Poyser'. Hier en daar staan de lezer echter

aangename verrassingen te wachten. Zo zijn op de kaart met zeevogel kolonies 163 locaties aangegeven in een veel duidelijkere presentatie dan in het eerder genoemde boek waar slechts 60 kolonies zijn terug te vinden. De Roodkeelduiker staat er gewoon in (significante afname in verschillende gebieden; soort ontbreekt bij Lloyd *et al.*). De literatuurlijst bevat 87 publicaties, waaronder veel grijze literatuur en artikelen in lokale of regionale tijdschriften in een overzicht van relevante publicaties in het jaar 1993. De bulk van het rapport bestaat echter uit soortbesprekingen waarin, vooral aan de hand van waarnemingen op 'study plots' de populatie-ontwikkelingen sinds 1986 geschetst worden. Bij de ene soort is zo'n overzicht veel completer dan bij de andere, zo mogelijk worden broedsucces in 1993 en 1992 vergeleken met eerdere waarnemingen. Enkele krenten uit de pap: de Grote Jager op de Orkney Eilanden nam tussen 1982 en 1992 met 22% toe; op Shetland een toename met 10% sinds 1985/86. De populatie van de Kleine Jager op deze eilanden is min of meer stabiel. Een flinke toename van Papegaaiduikerkolonies in de Noordzee op Coquet Island en op de Farne Islands; min of meer stabiele populaties elders. Duidelijke toenames van de Alk in Wales en Zuidoost-Schotland, maar geen significante trends in zes andere gebieden. Toenames van de Zeekoet in Noord- en Noordoost-Schotland, geen significante trends (min of meer stabiele populaties, kleine schommelingen) in zes andere gebieden. Aanzienlijke afnames bij de Drieteenmeeuw op Shetland tussen 1981 en 1992 en in Zuidoost-Ierland, geen duidelijke trend in acht andere gebieden. In het rapport is geen prijs opgegeven. Bestellingen of verzoeken om informatie kunnen worden gericht aan: Publications Branch, JNCC, Monkstone House, City Road, Peterborough, PE1 1JY, England.

CJC